

University of Groningen

Visie op de toekomst van het curriculum Nederlands. Versie 1.5

Bax, Sander; van Hertem, Marjolein; Mantingh, Erwin; Witte, Theodorus; Coppen, Peter-Arno; de Glopper, K.; van Haaften, Ton; van Marle, Jaap; van der Sijs, N

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

2018

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Bax, S., van Hertem, M., Mantingh, E., Witte, T., Coppen, P-A., de Glopper, K., van Haaften, T., van Marle, J., & van der Sijs, N. (2018). Visie op de toekomst van het curriculum Nederlands. Versie 1.5.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

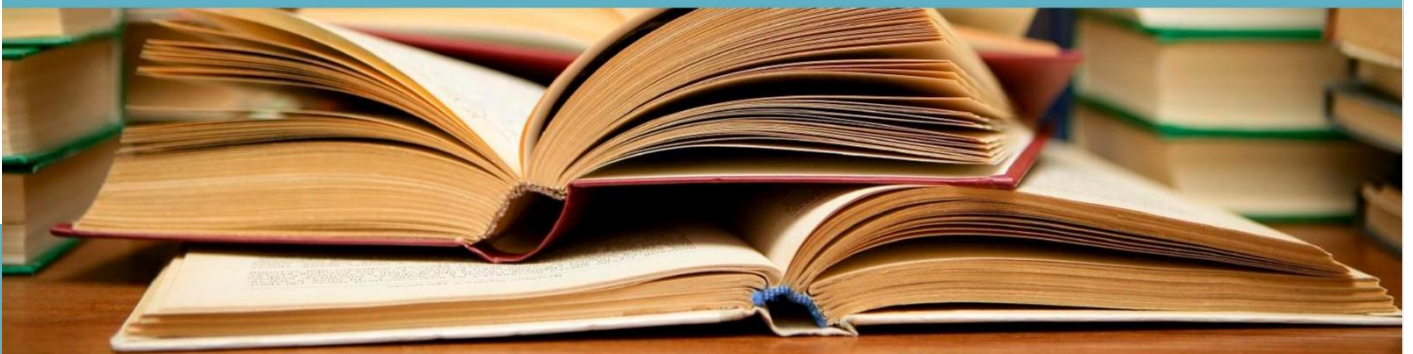
If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Visie op de toekomst van het curriculum Nederlands

VERSIE 1.5, FEBRUARI 2018

Vakdidactiek Geesteswetenschappen
Meesterschap Nederlands

MEESTERSCHAPSTEAMS NEDERLANDS

Letterkunde: Sander Bax, Marjolein van Herten, Erwin Mantingh, Theo Witte (vz).

Taalkunde & Taalbeheersing: Peter-Arno Coppen (vz), Kees de Glopper, Ton van Haaften, Jaap van Marle, Nicoline van der Sijs.

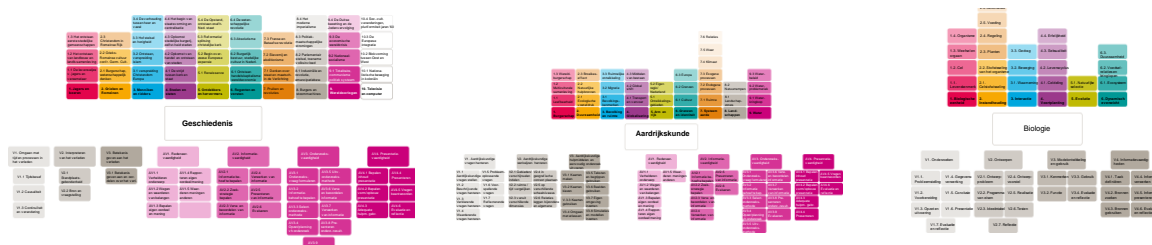
Inleiding

Dit document bevat de visie van de Meesterschapsteams Nederlands op de toekomst van het curriculum van het schoolvak Nederlands, voor de volle breedte van het voortgezet onderwijs. Het is een uitwerking van het [Manifest Nederlands op School](#), dat we in januari 2016 publiceerden, en waarin we het begrip *Bewuste Geletterdheid* introduceerden als een verrijking van het vaardighedenonderwijs in het huidige schoolvak. In een aantal veldraadplegingen onder leerkrachten, lerarenopleiders, curriculum- en toetsdeskundigen en universitaire neerlandici was gebleken dat het belangrijkste doel van het schoolvak Nederlands weliswaar in de taalvaardigheid lag, maar dat deze vaardigheid zeker een *bewuste vaardigheid* zou moeten zijn, die steunt op kennis en inzicht. In aansluiting daarop zou Nederlands een belangrijke bijdrage moeten leveren aan de *Bildung* van leerlingen.

Dit document zal dit jaar nog verder uitgewerkt worden. Hier worden de contouren van een vernieuwd schoolvak geschetst, en een denkrichting voor de invulling en nadere concretisering daarvan. Behalve aan de verdere concretisering van deze curriculumvisie werken de meesterschapsteams Nederlands ook samen met docenten aan concrete vakontwikkeling in acht docentontwikkelteams. Het daar ontwikkelde lesmateriaal omvat uitwerkingen van de hier gepresenteerde visie. De resultaten komen deze zomer beschikbaar.

Leerdoelenkaart

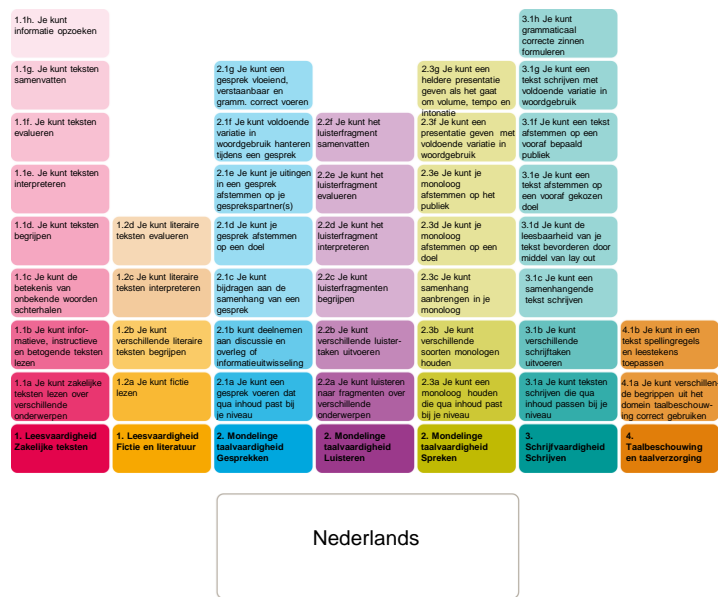
Om inzicht te krijgen in de structuur van het schoolvak Nederlands in relatie tot de andere schoolvakken bestudeerden wij de zogeheten *Grafische leerdoelenkaarten* (zie <http://leerplaninbeeld.slo.nl/>). In figuur 1 zijn de curricula van de schoolvakken Geschiedenis, Aardrijkskunde en Biologie afgebeeld. Zonder op de details in te gaan is het duidelijk dat het curriculum steeds opgebouwd is uit inhoudselementen (de gekleurde blokjes in de bovenste helft) en vaardigheidselementen (de grijze en roze blokjes in de onderste helft).

Figuur 1: Grafische leerdoelenkaarten Geschiedenis, Aardrijkskunde, Biologie

Schoolvakken verschillen in de indeling en hoeveelheid inhoudelijke elementen, en in de organisatie en de detaillering van de vaardigheden. Geschiedenis en aardrijkskunde hebben er bijvoorbeeld voor gekozen om een onderscheid te maken tussen vakspecifieke vaardigheden (de grijze blokjes in de onderste helft) en meer algemene vaardigheden, zoals informatievaardigheden en onderzoeksvaardigheden (de roze en paarse blokjes onderin).

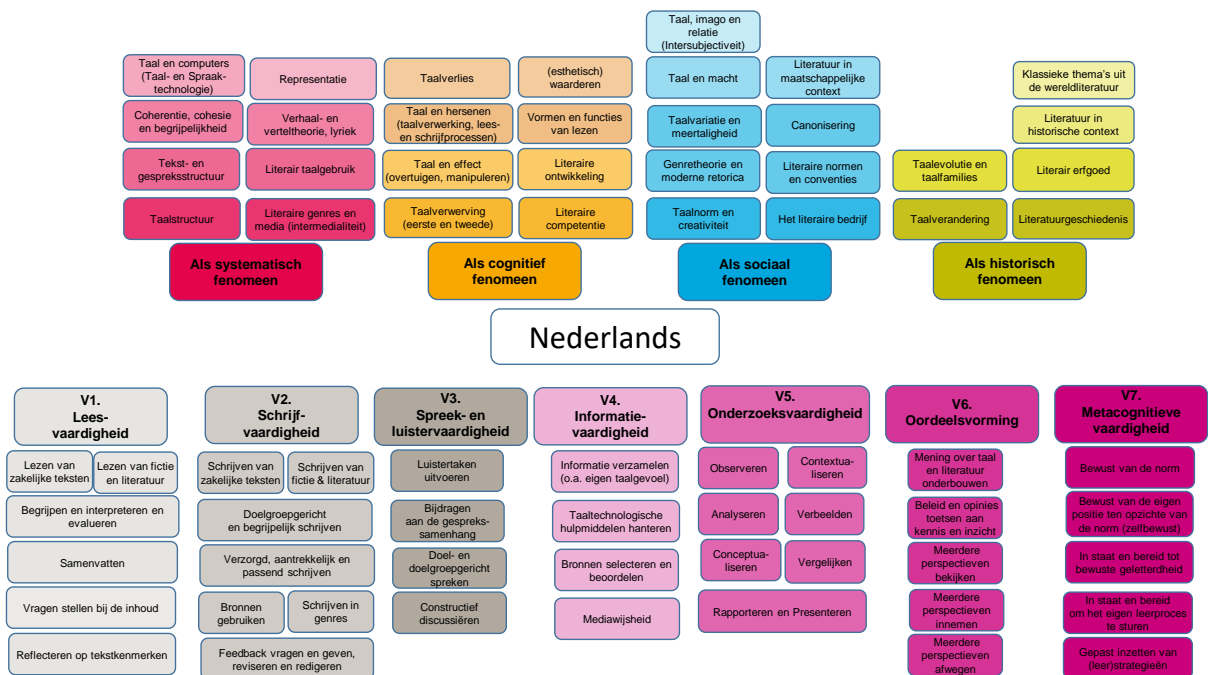
Het contrast met de huidige leerdoelenkaart bij Nederlands is treffend:

Bij Nederlands staat alles in gekleurde blokken bovenin, waardoor het lijkt alsof het kennisinhouden betreft. In feite betreft het echter juist vaardigheden, en dan nog alleen de vakspecifieke vaardigheden (leesvaardigheid, mondelinge taalvaardigheid, schrijfvaardigheid en taalbeschouwing). Uit het schema lijkt te volgen dat het vak geen eigen kennisinhoud heeft en alleen vaardigheden kent, dan wel dat de vaardigheden zelf al de inhoud vormen.

Deze figuren illustreren wat wij in het *Manifest Nederlands op School* al beweerden: het huidige curriculum Nederlands mist een duidelijke vakspecifieke inhoud. Vanuit die constatering volgt de opdracht voor de ontwikkeling van een nieuwe leerdoelenkaart voor het vak: om in de pas te lopen met de andere schoolvakken dient het curriculum Nederlands een goed uitgewerkte inhoudelijke component te krijgen, terwijl de huidige vakspecifieke vaardigheden net als in de andere schoolvakken met algemene vaardigheden zouden moeten worden uitgebreid.

Uitgaande van het centrale begrip *Bewuste Geletterdheid*, dat beneden nog specifiek zal worden uitgewerkt, stellen wij de volgende leerdoelenkaart voor het vak Nederlands voor (een grotere versie staat in de Bijlage):

Figuur 3: Nieuwe leerdoelenkaart Nederlands

In dit ontwerp zijn de inhoudelijke elementen van het vak (de kennis over taal, taalgebruik en literatuur) verdeeld over vier *perspectieven* op taal, taalgebruik en literatuur in het Nederlands. Voor ieder perspectief zijn vakinhouden uit de neerlandistiek¹ genoemd die hierbinnen passen. Daarnaast zijn de klassieke neerlandistische vaardigheden *lezen*, *schrijven*, en *spreken/luisteren* aangevuld met de algemenere *informatievaardigheden*, *onderzoeksvaardigheden*, *oordeelsvorming* en *metacognitieve vaardigheden*. Voor zowel de inhouden als de vaardigheden geldt dat hierover nog in een bredere kring van betrokkenen overlegd zal moeten worden.

1. Doelen van het curriculum Nederlands

Het schoolvak Nederlands leidt in onze visie op tot *bewuste geletterdheid*. Bewuste geletterdheid voorziet leerlingen van de kennis en vaardigheden die zij nodig hebben in, naast en na de school (*kwalificatie*). Daarnaast bereidt het de leerlingen voor op de maatschappij en cultuur waarin zij leven. Het gaat daarbij vooral om de waarden en normen en de gebruiken die in de maatschappij of gemeenschap actueel zijn. Nederlands speelt zo ook een belangrijke rol bij de instandhouding, overdracht en ontwikkeling van de Nederlandse cultuur (*socialisatie*). Bewuste geletterdheid helpt de leerlingen bij hun ontwikkeling tot kritische en autonome burgers en bij de reflectie op hun eigen ontwikkeling als taalgebruiker, in relatie tot de wereld om hen heen (*persoonsvorming*).

In dit document wordt steeds gesproken over *taal*, *taalgebruik* en *literatuur*, en niet over *communicatie*. Dat lijkt in tegenspraak met het feit dat het schoolvak een communicatieve insteek heeft. Bewuste geletterdheid staat natuurlijk in eerste en laatste instantie voor een belangrijk deel in dienst van de *communicatie*. Het onderwijs zal daardoor overwegend een communicatief karakter hebben. Naast de *communicatieve functie* heeft taal echter ook andere functies, zoals een *conceptualiserende functie* (taal geeft vorm aan ons denken over de wereld), een *expressieve functie*

¹ Of dit alle denkbare inhouden van de neerlandistiek zijn, en of die inhouden niet anders gegroepeerd kunnen worden staat nog open voor discussie. De gegeven indeling streeft wel naar een complete dekking, is gebaseerd op discussie onder meerdere vakwetenschappers, en geeft een goede indruk van de mogelijkheden.

(met taal uiten we onze persoonlijke opvattingen en gevoelens) en een *esthetische functie* (taal is ook een kunstvorm). Toch zijn in onze visie al deze functies niet precies het *object* van het schoolvak. Bij Nederlands gaat het over taal, het gebruik van taal (overwegend ten behoeve van de communicatie), en over de verschijningsvormen van taal, waaronder literatuur een speciale plaats inneemt. Vandaar dat wij gekozen hebben voor *taal, taalgebruik en literatuur*.

Bewust geletterde leerlingen kunnen dus:

- op basis van kennis en inzicht zowel zakelijke als literaire taal verwerken en produceren. Dit is een basisvoorwaarde voor *kwalificatie, socialisatie* en *persoonsvorming*;
- welbewust participeren in een meertalige, multimediale en multiculturele samenleving (*socialisatie*);
- geïnformeerd oordelen over taal, taalgebruik en literatuur, zowel in de persoonlijke levenssfeer als in maatschappelijke instituties en in het publieke debat (*socialisatie, persoonsvorming*); deze geïnformeerde beperkt zich niet tot het Standaardnederlands, maar strekt zich ook uit over taalvariatie (gebarentaal), meertaligheid, en effectiviteit en kwaliteit van taalgebruik.
- taal, taalgebruik en literatuur zelf onderzoeken. Hiermee kunnen leerlingen zich *kwalificeren* voor verschillende vervolgoopleidingen en beroepscontexten (*kwalificatie*);
- hun eigen actuele niveau van geletterdheid bepalen en van daaruit hun eigen ontwikkeling sturen en hun eigen stijl vinden. Op deze wijze kunnen zij werken aan hun eigen *persoonsvorming*.

2. Waar gaat het vak in hoofdlijnen over en wat zijn de keuzes?

‘Wie de retorica niet bestudeert, wordt er het slachtoffer van.’ Deze uitspraak geeft in essentie het probleem weer dat ongeïnformeerde ook een vorm van hulpeloosheid is. Kennis en inzicht in taal, taalgebruik en literatuur is in dit licht een vorm van *empowerment*: het stelt taalgebruikers niet alleen in staat zichzelf te verbeteren, maar ook om gefundeerde meningen over kwesties van taal, taalgebruik, en literatuur naar voren te brengen en te verdedigen. Dit is een kernelement van het begrip *bewuste geletterdheid*: vaardigheid op basis van kennis en inzicht is een rijkere, dieper gewortelde en meer wendbare vaardigheid. Uiteraard dienen kennis en inzicht niet beperkt te blijven tot de klassieke retorica, traditionele grammatica of literaire analyse, maar ook de moderne theorieën op het gebied van taalbeheersing, taalkunde en letterkunde te omvatten (zoals moderne retorica of genretheorie).

Essentieel hiervoor is dan dat leerlingen leren om vanuit verschillende perspectieven naar taal, taalgebruik en literatuur te kijken, zodat er een wisselwerking ontstaat tussen hun kennis, inzichten en vaardigheden. Dit sluit aan op de indeling van de vakspecifieke kennisinhouden in vier perspectieven:

1. Het *systeemperspectief*, waarbij een antwoord wordt gezocht op de vraag hoe taal, taalgebruik en literatuur in elkaar zitten. Hierbij passen inhouden als *taalstructuur, verhaal- en verteltheorie, intermedialiteit, coherentie, cohesie en begrijpelijkheid* (zie het schema voor details)
2. Het *cognitieve perspectief*, waarbij gekeken wordt naar de relatie van taal en literatuur met kenmerken van de individuele taalgebruiker. Het kan hier gaan over algemene inhouden (lees- en schrijfprocessen, hoe een taal verworven wordt of hoe taalverlies in zijn werk gaat), maar ook over kenmerken die van persoon tot persoon kunnen verschillen (zoals leeftijd waarop een taal geleerd wordt, land van herkomst, specifieke taalstoornissen, literaire ontwikkeling).

3. Het *sociale perspectief*, waarbij het gaat om de vraag welke sociale functie en rol taal en literatuur vervullen. Natuurlijke inhoud hierbij zijn bijvoorbeeld: de rol van laaggeletterdheid in de samenleving (*taalvariatie en meertaligheid*), hoe omgegaan wordt met de taalnorm (*taalnorm en creativiteit*), en *literatuur in maatschappelijke context*.
4. Het *historische perspectief*, waarbij verandering van taal en literatuur zelf, maar ook van opvattingen over taal en literatuur, en de contextualisering in de tijd centraal staan. Vanuit dit perspectief zijn *taalverandering*, *literatuurgeschiedenis* en *het literaire erfgoed* voor de hand liggende inhoudselementen.

Deze vier perspectieven op het vak komen voort uit een brede discussie onder neerlandistische vakwetenschappers en vakdidactici. Er zijn meerdere perspectieven denkbaar, maar de meeste andere die we overwogen hebben, vallen in onze analyse al vrij snel onder een van deze vier. Zo is bijvoorbeeld een *esthetisch perspectief* denkbaar, maar dit is onmiddellijk te relateren aan het *cognitieve perspectief* (individuele esthetische beleving), het *sociale perspectief* (opvattingen over *esthetiek* in de samenleving) en het *historische perspectief* (ontwikkelingen in die opvattingen). Wij vinden dus dat de vier perspectieven de meest geschikte indeling vormen voor neerlandistische kennisinhouden (en wellicht de kennisinhouden van taalvakken in het algemeen).

Omwille van de samenhang en aantrekkelijkheid van het schoolvak dient er een einde te komen aan een al te strikte tweedeling van *taalvaardigheid* en *literatuur*. Daarom, en mede in het licht van de andere schoolvakken, is ook de vaardighedenomschrijving voor het vak Nederlands aan herziening toe. Naast de traditionele, vakspecifieke vaardigheden *lezen*, *schrijven*, *spreken*, *luisteren* lijkt het verstandig om bijvoorbeeld de vakken geschiedenis en aardrijkskunde (en andere zaakvakken) te volgen in de definitie van een aantal cruciale vaardigheden, zoals *informatievaardigheden*, *onderzoeksvaardigheden* en *oordeelsvorming*, die een duidelijke rol kunnen spelen in het latere beroeps- of studieperspectief, en in kwesties rond taal en literatuur in de maatschappij. Deze algemenere vaardigheden zijn deels vakoverstijgend, maar kennen ook vakspecifieke invullingen die passen bij taal, taalgebruik en literatuur.

Ten slotte verdient het aanbeveling om de metacognitieve vaardigheden in het curriculum op te nemen. Bewuste geletterdheid houdt ook in dat leerlingen *zelfbewust* taal en literatuur kunnen gebruiken: ze weten wat de norm is (*normbewust*), ze weten waar ze zelf staan ten opzichte van die norm (*zelfbewust*), en ze zijn in staat en liefst bereid om taal en literatuur *welbewust* te gebruiken. Ze kunnen hierdoor hun eigen communicatie monitoren, en bijsturen door bewust gebruik te maken van lees-, schrijf-, luister- en spreekstrategieën.

Naar ons idee lossen deze verrijkingen van inhoud en vaardigheden een aantal concrete problemen op:

- De huidige, tekortschietende taalvaardigheden van leerlingen worden aangepakt door de vaardigheden te onderbouwen met kennis en inzicht, waardoor leerlingen concrete handreikingen krijgen om hun eigen taalvaardigheidsniveau te bepalen en te verbeteren, en zo een eigen stem (*voice*) te ontwikkelen.
- Communicatieve vaardigheden, en de kwaliteit van het maatschappelijke debat worden verbeterd doordat leerlingen beter in staat zijn om verschillende perspectieven in te nemen, in plaats van zich te beperken tot eendimensionale meningen. Hierdoor kunnen misvattingen en misverstanden over taal- en literatuurkwesties worden voorkomen (zoals kwesties rond taalverloedering, Engels in het onderwijs, voorschools taalonderwijs, de literaire canon, wel of niet op de leeslijst, jip-en-janneketaal), en kunnen maatschappelijke discussies op een hoger plan worden getild.

- Kennis van en over taalgebruik (met name *moderne retorica* en *taal en macht*) maakt leerlingen sterker in het doorzien van manipulatieve communicatie (*framing, fake news*), en het beoordelen van bijvoorbeeld digitale bronnen van verschillende oorsprong (*mediawijsheid*). Kennis van en over literatuur geeft de leerlingen de middelen tot *culturele socialisatie*: een breder referentiekader van verhalen en gedichten uit alle tijden en culturen versterkt de gemeenschapszin, en draagt bovendien bij aan het behoud van (talig) cultureel erfgoed.
- Uit recent onderzoek blijkt steeds duidelijker dat lezen van (jeugd)literatuur een belangrijke bijdrage levert aan de persoonlijke vorming (identificatie, empathie) en burgerschapsvorming (horizon vergroten, reflecteren over morele kwesties, dilemma's etc.). Dit komt niet goed uit de verf bij de huidige sterke nadruk op de persoonlijk leeservaring en het traditionele structuur-analytische en historische perspectief in het fictie- en literatuuronderwijs.
- De inhoudelijke invulling van het vak en de verrijking van de vaardigheden bestrijden ten slotte het slechte imago van het schoolvak Nederlands (saai, makkelijk, geen inhoud). Dit leidt naar verwachting tot betere resultaten, grotere motivatie en een betere aansluiting op het vervolgonderwijs, waardoor de aantrekkelijkheid van dat vervolgonderwijs kan toenemen.

3. Samenhang, burgerschap en digitale geletterdheid

De voorgestelde inhoudelijke organisatie van de leerdoelen, en met name de keuze voor een indeling op perspectieven, creëert naar ons idee vanzelf al een samenhang: hoewel de inhoudselementen onder een bepaald perspectief staan gerangschikt, kunnen ze vaak ook vanuit de andere perspectieven worden benaderd. Zo kan de grammatica bekeken worden vanuit het systeemperspectief (*Hoe zit het in elkaar?*), maar ook vanuit het cognitieve perspectief (*Wat zegt mijn eigen taalgevoel hierbij?*), het sociale perspectief (*Hoe denken anderen hierover?*) en het historische perspectief (*Hoe zat het vroeger, of hoe ontwikkelt zich dit?*). Ook de klassieke en moderne retorica zijn zichtbaar in manifestaties die onder verschillende perspectieven vallen: het cognitieve (individuele) perspectief (*taal, imago, en relatie*) en het sociale perspectief (*taal en macht*). Verder is een literair inhoudselement als *canoniseren* dan wel gerubriceerd onder het sociale perspectief, maar het heeft natuurlijk ook een historisch perspectief. De verschillende perspectieven creëren dus een gemeenschappelijke optiek over de gehele breedte van het vak.

Samenhang wordt ook versterkt door de receptieve en productieve vaardigheden sterker aan elkaar te koppelen (bijvoorbeeld het lezen én schrijven van verhalen en gedichten, waardoor leerlingen via het schrijven tot begrip komen van het effect van bepaalde verteltechnieken). Ook de aandacht voor de verschillende genres, vanuit moderne inzichten uit de genretheorie, is een manier om samenhang in het vak en tussen de vakken aan te brengen.

Het Nederlands is als instructie- en voertaal uiteraard een grondslag voor alle andere vakken: een toename van de bewuste geletterdheid levert dus altijd mede een bijdrage aan de andere vakken: een grotere bewuste geletterdheid leidt tot een dieper inzicht in gelezen teksten (ongeacht het onderwerp) en een beter vermogen om de eigen gedachten onder woorden te brengen, en een eigen stem te ontwikkelen als kritisch burger. Nog sterker is de band tussen Nederlands en andere geesteswetenschappelijke vakken: kennis en inzicht in taal, taalgebruik en literatuur sluit aan bij taalvakken, culturele vakken en filosofie. De visie die hier op het curriculum Nederlands uiteengezet wordt, is het sterkst te verbinden met een schoolvak als Engels en met de andere talen.

De verrijking van de vaardigheden bij Nederlands (informatie- en onderzoeksvaardigheden, oordeelsvorming) komt overeen met soortgelijke vaardigheden bij andere schoolvakken, en biedt aldus mogelijkheden voor het aanbrengen van expliciete en vakoverstijgende samenhangen.

Doordat taal en literatuur in de moderne maatschappij in verschillende media tot uitdrukking komen (blogs, vlogs, luisterboeken, beeldverhalen, musicals, etc.), waaronder nadrukkelijk digitale media met hun specifieke kenmerken (vluchtigheid, onduidelijke oorsprong, niet-lineariteit) leiden de bij Nederlands geleerde kennis en inzichten tot een grotere digitale geletterdheid en mediawijsheid.

Doordat leerlingen inzicht verwerven in de mogelijkheden en beperkingen van taaltechnologische hulpmiddelen (spellingcontrole, spraakherkenning, automatische vertaling, literaire auteursherkenning, forensische toepassingen) zijn zij ook beter toegerust om te functioneren in de huidige informatiemaatschappij.

4. Doorlopende leerlijn: naar een curriculum

Over de opbouw van het curriculum over de leerjaren en sectoren heen zijn boven al enkele opmerkingen gemaakt. De doelstelling van het vak is een voortdurende ontwikkeling van de bewuste geletterdheid van leerlingen, doordat zij leren hoe zij taal, taalgebruik en literatuur vanuit verschillende perspectieven kunnen benaderen, met gebruikmaking van kennis en inzichten uit de kennisinhouden van het vak.

In deze paragraaf presenteren wij uiteraard nog geen volledig uitgewerkt curriculum. Dat lijkt in dit stadium niet mogelijk, en ook niet verstandig. Het lijkt ons de goede weg om vanuit de denkrichtingen die wij hier presenteren met de betrokkenen rond het schoolvak te discussiëren over de verdere invulling daarvan. Wel geven wij hier enkele losse overwegingen die volgens ons een rol zouden moeten spelen bij de verdere ontwikkeling van het curriculum.

Essentieel is naar ons idee dat alle perspectieven over leerjaren en schooltypen heen voortdurend ingenomen worden. De vier perspectieven hebben in de basis een eenvoudig karakter, en ze kunnen met inhouden op elk niveau worden ingevuld, zowel in onderbouw als bovenbouw van het voortgezet onderwijs, maar ook al in de bovenbouw van het primair onderwijs. Op deze wijze raken leerlingen vertrouwd met het op verschillende manieren benaderen van kwesties, wat in meerdere schoolvakken van pas komt.

Multiperspectiviteit is een sterk gevoelde behoefte in het hoger onderwijs (zo blijkt uit onze raadpleging van universitaire wetenschappers), maar zeker ook in ander vervolgonderwijs en in de maatschappij. Daarom is het leren innemen van meerdere perspectieven een belangrijke en voortdurende didactische opdracht.

Daarnaast is het van belang dat ook de vaardigheden in alle fasen van het curriculum aan de orde komen: van het begin af aan moet er gelezen, geschreven, gesproken en geluisterd worden, maar ook moet er worden geleerd om met informatie om te gaan, en om door middel van onderzoek van taal, taalgebruik en literatuur een gefundeerd oordeel te vormen.

De precieze verdeling in de tijd van de verschillende inhoudselementen is een zaak waarover in elk geval nog moet worden nagedacht en overlegd. Het is denkbaar dat enkele inhoudselementen als essentieel worden aangewezen (bijvoorbeeld *taalstructuur*, of *het literaire bedrijf*), terwijl andere (*taalevolutie*) minder centraal worden geacht of beperkt kunnen blijven tot bepaalde leeftijden of opleidingscategorieën. Maar er is ook een opvatting mogelijk dat elke inhoud op een basale manier aan de orde gesteld moet worden, en dat door de leerjaren heen een verdieping van de inhouden

plaatsvindt, of bijvoorbeeld een concretisering naar vervolgopleiding of specifieke maatschappelijke context.

Leerlingen zouden alle vaardigheden aan het einde van de onderbouw op een bepaald niveau moeten beheersen (zoals 2F in het bestaande referentiekader) en vanuit alle vier de verschillende perspectieven naar taal, taalgebruik en literatuur moeten kunnen kijken.

Een dergelijke opbouw van het curriculum (van meet af aan meerdere perspectieven innemen, alle vaardigheden in samenhang, en een grotere rijkdom aan inhoudselementen) biedt ook een oplossing voor de vaak gehoorde klacht dat er bij Nederlands veel herhaald wordt (“steeds dezelfde rondjes draaien”). Doordat steeds nieuwe inhouden worden aangeboden om taal, taalgebruik en literatuur te benaderen, leren leerlingen steeds iets nieuws, en krijgen zij ook het gevoel steeds meer te weten te komen.

Doorlopende aandacht verdient naar ons idee het leesonderwijs, het ‘kilometers maken’ in de taal. Het vaststellen van een verplicht aantal te lezen boeken per leerjaar vanaf groep 7 en het reserveren van voldoende leestijd zijn goede middelen om het lezen, en daarmee ook de taalontwikkeling (woordenschat) en concentratie te bevorderen (een verband dat onomstotelijk blijkt uit onderzoek). Leerlingen moet van meet af aan inzicht krijgen in hun eigen ontwikkeling op het gebied van taal en literatuur. De keuze van passende literatuur en leesteksten bij het literaire niveau en het taalbeheersingsniveau van de leerlingen, zoals bijvoorbeeld in de niveaus van lezenvoordelijst.nl gebeurt, blijkt in de praktijk haalbaar. Deze niveaus bieden niet alleen een begrijpelijke oriënteringsbasis (of referentiepunten) voor de literaire ontwikkeling, maar zijn ook een poging om met het lezen en verwerken van (jeugd)literatuur aan te sluiten bij de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van jongeren tussen 12 en 19 jaar.

Bij de constructie van de doorlopende leerlijn lijkt ‘het principe van de afstand’ van pas te komen: een taalgebruikssituatie wordt complexer naarmate de afstand tussen de deelnemers (ruimtelijk, temporeel, psychosociaal) toeneemt. Dat geldt ook voor de afstand van de zender en/of ontvanger tot het onderwerp en het doel. Dat betekent dat de voorgestelde inhouden in termen van toenemende afstand kunnen worden opgebouwd. Daarnaast laten algemene ordeningsprincipes voor de constructie van leerlijnen zich goed combineren met de hier voorgestelde leerdoelenkaart, denk bijvoorbeeld aan: van dichtbij naar veraf, van bekend naar onbekend, van eenvoudig naar complex, van enkelvoudig naar meervoudig, van concreet naar abstract en van algemeen naar gespecialiseerd.

In deze visie sluit het vo-schoolvak goed aan op vervolgopleidingen, zowel meer beroepsgericht als wetenschappelijk (mbo, hbo en wo). Het vermogen om meerdere perspectieven in te nemen, en de gerichtheid op het onderzoeken en onderbouwen van oordelen met gefundeerde kennis, is van belang in elke context, of het nu om de uitoefening van een beroep gaat, om wetenschappelijke verdieping, of om oordeelsvorming in maatschappelijke kwesties.

Bouwstenen voor het curriculum in een notendop

De uitwerking van de visie waar in dit document de contouren van geschetst worden, is een proces dat zich over enige tijd zal uitstrekken. Er is zeker nog discussie nodig over de nadere invulling op onderdelen, over de volle breedte van het voortgezet onderwijs. Toch staan voor ons een aantal elementen van de visie wel vast. Die elementen kunnen als volgt worden samengevat:

1. **Bewuste geletterdheid als centrale doelstelling van het vak.** De redenen hiervoor hebben wij uiteengezet in het *Manifest Nederlands op School* uit 2016.
2. **Aparte uitwerking van inhoud en vaardigheden.** Dit is alleen al noodzakelijk om Nederlands in de pas te laten lopen met andere schoolvakken, maar het is ook nuttig om de rijke inhoud van het vak te expliciteren, en om het vak voor leerlingen interessanter te maken en relevanter voor hun algemene ontwikkeling (*Bildung*).
3. **Verrijking van de vaardigheden.** Ook dit is noodzakelijk in verband met de andere schoolvakken, waardoor bepaalde vaardigheden (onderzoeksvaardigheden, informatievaardigheden, metacognitieve vaardigheden) ook deels vakoverstijgend kunnen worden aangepakt.
4. **Integratie van de vaardigheden.** Anders dan nu soms de praktijk is, kunnen de vaardigheden beter in samenhang met elkaar worden onderwezen (bijvoorbeeld lezen in samenhang met schrijven).
5. **Koppeling van de vaardigheden met de inhoud.** Bij Nederlands moet het voor een belangrijk deel *over* het Nederlands gaan (taal, taalgebruik en literatuur). In dat opzicht zou Nederlands meer het karakter van een *zaakvak* krijgen.
6. **Indeling van de inhoud vanuit perspectieven op taal, taalgebruik en literatuur.** Hierdoor wordt de samenhang tussen taal, taalgebruik en literatuur benadrukt en gestimuleerd.
7. **Multiperspectiviteit centraal in de didactische uitwerking van het curriculum.** Eendimensionale meningen vormen een probleem voor wederzijds begrip in een complexe maatschappij. Het leren inleven in verschillende opvattingen en standpunten (het innemen van verschillende perspectieven) is in het onderwijs van groot belang.

Bijlage: Nieuwe leerdoelenkaart voor Nederlands

